

Lars T. Lih

Karl Kautsky som arkitekt bakom oktoberrevolutionen

Ur *Jacobin* juni 2019

Lars T. Lih har alltsedan 2005, med stort eftertyck, hävdats att den tyske ”ortodoxe” marxisten Karl Kautsky hade mycket stort inflytande på Lenin och de ryska bolsjevikerna åtminstone fram till utbrottet av första världskriget. Detta står i skarp motsättning till den officiella stalinistiska ståndpunkten att Lenin långt före alla andra insåg att Kautsky var en opportunistisk reformist. I föreliggande artikel argumenterar Lih för att Kautsky även efter 1914, inklusive under revolutionsåret 1917 var en viktig inspirationskälla för Lenin och bolsjevikerna.

Karl Kautsky (bakre raden, 3:e från höger) bland delegaterna vid Andra Internationalens konferens i Amsterdam, augusti 1904. Cornelius Leenheer / Wikimedia

Lenin förblev trogen Karl Kautskys taktiska riktlinjer även efter att den senare hade övergett dem.

Under de senaste månaderna har det i *Jacobin* förts ett meningsutbyte om temat Kautsky kontra Lenin.¹ Många bra argument har framförts, men när det gäller oktoberrevolutionen står vi inför ett svårt val: antingen har Kautsky rätt och Lenin fel, eller så har Lenin rätt och Kautsky fel. Men detta är en märklig och meningslös debatt, eftersom – som bolsjevikerna i Lenins generation mycket väl visste, och som aktuell forskning bekräftar – Kautsky och Lenin

---

¹ Se James Muldoon: [Reclaiming the Best of Karl Kautsky](#), Charlie Post: [The “Best” of Karl Kautsky Isn’t Good Enough](#) och Eric Blanc: [Why Kautsky Was Right \(and Why You Should Care\)](#).

var överens om en rad grundläggande frågor. Kautsky fungerade faktiskt som mentor för bolsjevikerna just i de frågor som definierade dem och skiljde dem från deras mensjevikiska rivaler.

Karl Kautsky förtjänar till och med att kallas arkitekten bakom bolsjevikernas seger i oktober. Jag säger förstås inte att Kautsky nödvändigtvis var den första som kom på dessa idéer eller att bolsjevikerna inte kom fram till dem på egen hand. Men Kautsky gav sitt auktoritativa stöd till bolsjevismens viktigaste taktiska idéer, vilket gav ryssarna en klarhet och ett självförtroende vars inverkan är svår att överskatta. Dessa idéer framfördes i specifika skrifter som hyllades av bolsjevikerna och användes av dem i polemiken mot de mensjevikiska ”opportunisterna”. Samma idéer ledde till deras partis seger i oktober och det efterföljande inbördeskriget. Lenin och bolsjevikerna förkastade aldrig dessa idéer eller de skrifter där Kautsky uttryckte dem.

Att förstå relationen mellan Kautsky och bolsjevikerna är inte bara en akademisk övning, ett ”roligt faktum” om marxisterna förr i tiden. Som den aktuella debatten visar, blir den ryska och bolsjevikiska segern på ett avgörande sätt förvrängd om vi går med på myten att bolsjevikerna lyckades eftersom de förlitade sig på ett ”uppror” snarare än ”elektoralism/parlamentarism” – en myt som upprätthålls av både oktoberrevolutionens vänner och fiender. Revolutionen 1917 hade inte heller något att göra med Lenins argument att ”sovjetdemokrati” var en högre form än ”parlamentarisk demokrati”, som den kom till uttryck i den konstituerande församlingen som stängdes ner i januari 1918 av den sovjetiska regeringen (som vid den tiden var en koalition av bolsjeviker och vänstersocialistrevolutionärer). Under 1917 förstod varken bolsjevikerna eller de sovjetiska massorna ”sovjetmakt” i dessa termer.

Om vi vill förstå hur centrala Kautskys taktiska råd var för oktoberrevolutionens seger måste vi därför först dokumentera de konkreta kopplingarna mellan honom och bolsjevikerna. Därefter ska vi undersöka vad revolutionen *inte* var och motbevisa den vanliga bilden som just beskrivits. Efter att ha tittat på den faktiska politiska dynamiken under 1917 avslutar jag med att använda Lenins egen redogörelse för att ge en mycket bättre bild av vad ”leninisterna” lärde av sin seger.

Kärlek-hat-förhållandet mellan Kautsky och Lenin

Jag började först uppskatta styrkan i bandet mellan Kautsky och Lenin för nästan två årtionden sedan, när jag skrev en lång studie av Lenins berömda bok från 1902, *Vad bör göras?* (Lih, *Lenin Rediscovered*, 2006).² Den unge Uljanov (ännu inte Lenin) gav Kautsky en överdådig komplimang när han påpekade att hans berömda formel – ”Socialdemokratin är arbetarrörelsens förening med socialismen” – återgav de grundläggande idéerna i *Kommunistiska manifestet*.³ Denna kommentar är bara en symbol för Kautskys enorma inflytande på den ryska socialdemokratin och i synnerhet bolsjevikerna. Hans banbrytande bok från 1892, *Erfurtprogrammet*,⁴ lärde unga ryska socialdemokrater som Lenin vad det innebar att vara socialdemokrat.

Det Kautsky-tema som är så framträdande i *Lenin Rediscovered* upprörde många kritiker som i övrigt var välvilligt inställda. Visst, menade de, den unge Lenin hade mycket beröm att säga om den prestigefyllda agitatorn Kautsky. Men inser inte Lih, att när Kautsky 1914 underlät att

² För utdrag ur denna bok, se [Kautsky och Lenin](#).

³ Lenin, *Polnoe sobranie sochinenii*, 5th ed., (PSS), 4:189 (1899). [Detta upprepade Lenin flera gånger, t ex i [Vad är ”folkvännerna” och hur kämpar de mot socialdemokraterna?](#) (1894) och [Vår rörelsens trängande uppgifter](#) (1900)]

⁴ Kautsky: [Socialismens grundläror - Bearbetning efter Erfurterprogrammet](#).

uppmåna till ett revolutionärt svar på krigsförklaringen, föll fjällen från Lenins ögon, han omprövade marxismen och fördömde "kautskyismen" i grunden?

Men avvisade Lenin verkligen kautskyismen, om vi med detta begrepp menar de idéer som han, Lenin, tidigare hade lovordat så entusiastiskt? Vad hade faktiskt Lenin efter 1914 att säga om Kautsky före 1914? Lyckligtvis skapade sovjetiska forskare ett forskningsverktyg som gjorde det möjligt för mig att definitivt besvara denna fråga: uttömmande bibliografiska referenser till alla litterära verk som Lenin på något sätt nämnde. Sovjetiska censorer tillät inga riktigt användbara kommentarer som satte in Lenins verk i sitt sammanhang, men forskarna kompenserade detta genom att förse den femte upplagan av Lenins samlade verk, som kom ut på 1960-talet, med dessa fantastiska bibliografier.

Det jag fann förvånade mig. Först och främst var det den enorma mängden referenser – inte bara till Kautsky efter 1914, som blev en allt hårdare kritiker av bolsjevismen – utan till Kautskys publikationer långt före kriget. Lenins kommentarer börjar omedelbart efter krigsutbrottet 1914 och fortsätter ända till slutet (Lenins sista artikel innehåller en). Det är tydligt att Lenin var fixerad vid Kautsky, även när Kautsky var på väg att bli en föredetting i väst.

Referenserna är också anmärkningsvärda för det breda spektrum av Kautskys skrifter före 1914 som Lenin ansåg sig behöva diskutera. Lenin besvarade faktiskt en gång ett parti-frågeformulär med att han hade läst nästan allt som Kautsky hade skrivit. Slutligen är dessa referenser slående eftersom de är överväldigande positiva. Sammantaget utgör de ett starkt stöd för Kautsky när denne var marxist (som Lenin uttryckte det). Jag har sammanställt en sorts databas över dessa referenser som jag hoppas snart kunna lägga ut på nätet.⁵

Men om Lenin, till många socialisters stora besvikelse, vägrade att se sanningen, varför attackerade han då Kautsky så obarmhärtigt efter 1914? Just därför att han såg Kautsky som en *avfälling*, det vill säga som någon som förnekade eller vägrade att agera i enlighet med sina egna korrekta åsikter. Detta begrepp framträder tydligt i titeln på en berömd bok som Lenin skrev i slutet av 1918 när han återhämtade sig efter ett mordförsök: [Den proletära revolutionen och renegaten Kautsky](#). Legenden säger att barn till kommunistiska föräldrar på 1930- och 1940-talen växte upp med att tro att "Renegaten" var Kautskys förnamn – vilket visar att de hade en bättre förståelse för Lenins inställning än många av dagens marxistiska intellektuella.

Det ord som översattes till "kautskyism" i sovjettidens utgåvor av Lenins verk är *kautskianstvo* – det vill säga *inte* en ism, utan ett slags politiskt beteende som kan sammanfattas som "att prata utan att göra". Lenin slungade sådana termer mot en rad olika motståndare som inte hade något med Kautskys idéer att göra – till exempel Leo Trotskij före 1917. I fallet med Kautsky var anklagelsen om *kautskianstvo* ett *bejakande* av kautskyismen, det vill säga de idéer som fanns i Kautskys skrifter före kriget, och som en gång i tiden i så hög utsträckning hade fascinerat Lenin.

Lenins personliga relation till Kautsky och hans idéer är inte hela sanningen. Kautsky var en viktig mentor för bolsjevikerna i sin helhet. Lenins långvarige medhjälpare Lev Kamenev beklagade, när han satte sig ner för att förbereda den första upplagan av Lenins samlade verk, de svårigheter som Lenin hade före 1917 att nå ut med sina idéer till de ryska arbetarna: de kortlivade och underjordiska tidningarna med små upplagor, det censurerade "aesopiska" språket*, behovet av vilseledande pseudonymer, böckerna som drogs tillbaka från tryckeriet av myndigheterna. Däremot hade bolsjevikernas läsgrupper en stadig tillgång till legala och illegala ryska översättningar av Kautskys verk (vissa förberedda av Lenin själv). Jag har sett

⁵ Se: [Lars Lih's "Lenin-Kautsky Post-1914 Database"](#)

** *Aesopisk* betyder att använda tvetydiga ord och liknelser, i synnerhet för att undvika politisk censur. Ö anm.

tillräckligt många läslistor från sådana grupper för att kunna hävda att Kautsky var *den absolut viktigaste författaren*, mer än *någon* rysk socialdemokrat. I [Stat och revolution](#) påpekade Lenin själv:

Av Kautskys skrifter finns det utan tvivel betydligt fler översättningar till ryska än till något annat språk. Inte utan skäl säger en och annan tysk socialdemokrat skämtsamt att Kautsky läses mer i Ryssland än i Tyskland. (Inom parentes sagt ligger det ett långt djupare historiskt innehåll i detta skämt än dess upphovsmän förmodar. Bland de ryska arbetarna framträdde 1905 en ovanligt stark och enastående efterfrågan på den bästa socialdemokratiska världslitteraturens bästa verk och de erhöll ett i jämförelse med en del andra länder mycket stort antal översättningar och utgåvor av dessa verk. Därigenom överfördes s a s i hastigare takt det mera framskridna grannlandets väldiga erfarenhet på vår proletära rörelses unga mark).

För att övertyga dig själv om Kautskys centrala roll kan du ta fram ditt exemplar av Bucharins och Preobrazjenskijns lärobok i bolsjevism från 1918, *Kommunismens ABCD*, och bläddra igenom de litteraturlistor som rekommenderas för nya, engagerade bolsjeviker. Lenins förrevolutionära bidrag handlar främst om jordbruksstatistik (*Vad bör göras?* ingår *inte*) och är kraftigt underrepresenterade jämfört med Kautskys material, som omfattar en rad viktiga ämnen, från Karl Marx ekonomiska läror till antisemitism (inklusive *Vägen till makten*, som diskuteras nedan).

Kautskys taktiska råd inför den kommande revolutionen

Jag fortsätter att förundras över listan med ämnen där Kautsky fungerade som mentor till bolsjevikerna. Men jag ska koncentrera mig på två taktiska råd som utan tvekan var avgörande för segern i oktober och därefter. Jag ska först titta på de specifika skrifter där Kautsky framförde dessa idéer liksom bolsjevikernas omedelbara reaktioner på dessa.

Det första viktiga rådet från Kautsky är det jag kallar – för att skilja det från så många andra betydelser av ordet – ”bolsjevikisk hegemoni”. Enligt bolsjevikerna själva var hegemoni det ord som bäst sammanfattade den bolsjevikiska taktiken. 1906 sammanfattade Lenin ”de grundläggande principerna för bolsjevikernas taktik” så här: ”En borgerlig revolution som genomförs av proletariatet och bönderna trots borgarklassens vacklan.” Han hävdade sedan att Kautsky hade gett ”en briljant bekräftelse ... essensen av denna taktik [är] fullständigt bekräftad av Kautsky ... Kautskys analys tillfredsställer oss fullständigt.”⁶

Lenin hänvisade till en Kautsky-artikel med titeln [Den ryska revolutionens drivkrafter och dess framtidsutsikter](#). Artikeln ställde följande frågor: Vilka klasskrafter i det ryska samhället är kapabla att driva den kommande revolutionen ”till sitt slut”, det vill säga så långt den kan gå? Vad kan denna revolution maximalt hoppas uppnå under nuvarande sociala förhållanden? Kautsky besvarade båda frågorna genom att peka på de ryska bönderna: å ena sidan gjorde deras otillfredsställda behov dem till en viktig allierad för det socialistiska proletariatet, å andra sidan utgjorde denna allierade ett hinder för en fullständig socialistisk omvandling.

Bolsjevikerna var extatiska över denna artikel. Lenin ordnade en översättning och skrev detaljerade kommentarer.⁷ Nere i Kaukasus skrev den unge bolsjeviken Josef Stalin sin egen kommentar, där han använde Kautskys argument för att avslöja mensjevikernas felaktigheter.⁸ Kautskys artikel från 1906 kan verkligen kallas ett grundläggande dokument för bolsjevismen.

⁶ Lenin: [The Proletariat and its Ally in the Russian Revolution](#) (dec 1906)

⁷ Lenin: [Förord till den ryska översättningen av Kautskys ”Den ryska revolutionens drivkrafter och dess framtidsutsikter”](#)

⁸ Stalin: [Preface to the Georgian Edition of K. Kautsky’s Pamphlet The Driving Forces ...](#) (februari 1907)

Om det fanns någon som var ännu mer entusiastisk än bolsjevikerna över denna artikel, så var det Leo Trotskij.⁹ Han hävdade att alla som hade läst verk som hans eget *Resultat och framtidsutsikter* ”kommer att se att jag inte har någon anledning att avvisa ens en enda av de ståndpunkter som formuleras i den artikel jag har översatt av Kautsky, ty utvecklingen av vårt tänkande i dessa två artiklar är identisk”. Och det bör tilläggas att Trotskij var om något ännu mer insisterande än bolsjevikerna på att de ryska bönderna utgjorde ett oöverstigligt hinder för den socialistiska omvandlingen. Han hävdade att *omedelbart* efter en demokratisk revolution skulle det börja uppstå konflikter mellan socialistiska arbetare och den bondebaserade majoriteten, och att dessa konflikter sannolikt skulle leda till en väpnad konflikt. Om inte en europeisk revolution segrade skulle denna konflikt sluta med proletariats nederlag.

Aha, kommer vissa att säga, bolsjevikernas hegemoni är knuten till den *borgerligt-demokratiska* revolutionen och därmed irrelevant för den *proletära socialistiska* revolutionen i oktober. Vad denna invändning förbiser är att för alla som deltog i diskussionen – Trotskij såväl som Lenin och Kautsky – var en fullständigt socialistisk revolution *oförenlig* med en allians med en bondbefolkning som i sig inte medvetet och frivilligt var för socialismen. Ändå var bolsjevikerna både före och efter oktober fast beslutna att respektera böndernas grundläggande intressen. Under inbördeskriget lade bolsjevikerna tunga bördor på bönderna (dock knappast mer än på arbetarna) i sin strävan efter intressen som bönderna uppfattade som *gemensamma*, nämligen att förhindra kontrarevolutionen under ledning av jordägare och kapitalister skulle segra. Bolsjevikledarna betonade många gånger att segern 1917, segern i inbördeskriget och (förhoppningsvis) segern genom den nya ekonomiska politiken (NEP) byggde på att proletariats ledde bönderna i en strävan efter gemensamma intressen – det vill säga på bolsjevikernas hegemoni.

Med andra ord: efter oktober överraskade bolsjevikerna sig själva genom att besluta att den socialistiska revolutionen *var* förenlig med att proletariats ledde bönderna. Det fanns alltså en kontinuitet i den *faktiska politiken* för bolsjevikernas hegemoni och en diskontinuitet i de *ideologiska antagandena* om den socialistiska revolutionen.

I artiklar skrivna 1909 bekräftade Kautsky att hans analys fortfarande var relevant – och som vanligt spreds hans kommentarer energiskt¹⁰ av de ryska bolsjevikerna:

Det industriella proletariats i Ryssland är bärare av den [demokratiska] ryska revolutionen, och det är just därför det inte kan räkna med bourgeoisins stöd för revolutionen. Endast i bönderna finner det ryska proletariats en klass vars ekonomiska intressen inte står i motsats till dess egna och som inte kan uppnå en tillfredsställande ställning i samhället utan revolution. ... För närvarande arbetar tsarregeringen själv [på grund av Stolypins reformer] energiskt för att vidga den ryska bondens horisont bortom de snäva gränserna för hans hemby ... Och detta kommer i slutändan att leda till en ännu större intensifiering av hans missnöje.

Efter oktoberrevolutionen stödde *både* Lenin och Trotskij argumenten i Kautskys artikel från 1906 och kritiserade Kautsky för att han själv hade övergett dem. Som Lenin skrev i *Renegaten Kautsky*:

Nu erinrar Kautsky *inte med ett enda ord* om de dåvarande tvisterna (han är rädd att bli avslöjad av sina egna uttalanden!) och berövar på så sätt de tyska läsarna varje möjlighet att förstå sakens kärna. Herr Kautsky *kunde inte* år 1918 berätta för de tyska arbetarna att han år 1905 var för arbetarnas förbund med bönderna och inte med den liberala bourgeoisin, under vilka förutsättningar han försvarade detta förbund och vilket program han skisserade för det.¹¹

⁹ Trotskij; [Kautsky om den ryska revolutionen](#)

¹⁰ Se: [A perfectly ordinary, highly instructive document](#). *Weekly worker* (december 2015)

¹¹ Lenin; [Den proletära revolutionen och renegaten Kautsky](#). För en liknande kommentar av Trotskij, se förordet till första ryska upplagan (1922) av hans bok [Året 1905](#).

Bolsjevikernas hegemoni var inte det enda taktiska rådet från Kautsky som visade sig avgörande 1917. 1909 publicerade Kautsky en liten bok med titeln *Vägen till makt*. Bolsjevikerna reagerade med sin numera typiska entusiasm. I en glödande bokrecension lyfte Lenins närmaste medhjälpare, Grigorij Zinovjev, fram bokens breda ämnesområde och dess betydelse som vapen för de ”ortodoxa” mot ”revisionisterna” – eller, i Ryssland, bolsjevikerna mot mensjevikerna:

Kautskys verk har, förutom sin stora betydelse för den allmänna politiken, naturligtvis också stora implikationer specifikt för socialdemokratien. Hans bok sammanfattar händelserna under de senaste fem åren: revolutionen i Ryssland, uppvaknandet i Östern, omgrupperingen av de sociala krafterna i Tyskland, proletarietets framgångar i Österrike, skärpningen av klasskampen i England och så vidare ... Kautskys nya verk har redan utlöst en strid mellan ortodoxa och revisionister, och denna strid fortsätter att växa, vilket ger oss ännu en gång möjlighet att bedöma de båda lägrens respektive ståndpunkter i dagens viktiga frågor.

Bara några år senare kom denna publikation från 1909 att betraktas som svanesången för den gode ”Kautsky när han var marxist”. I början av 1915, i första fasen av sin indignation mot förrädaren Kautsky, skrev Lenin:

Ingen mindre än Kautsky själv beskrev i en hel rad artiklar och i sin broschyr *Vägen till makten* (utkom 1909) ytterst klart den annalkande tredje epokens huvuddrag, noterade vad som fundamentalt skiljer denna epok från den andra (gårdagens) ... Numera bränner Kautsky det som han tidigare hyllade, byter front på det mest otroliga, mest oanständiga och mest skamlösa sätt.¹²

Av särskilt intresse för bolsjevikerna var Kautskys fördömande av all sorts politiskt ”samförstånd” (*soglasjenia*) med liberala eller demokratiska reformister. Jag återger den ryska översättningen av ’samförstånd’, eftersom förkastandet av ”ösamförståndspolitik” (*soglasjatelstvo*) blev centralt i bolsjevikernas budskap 1917. Zinovjev (som i detta fall tveklöst talade för Lenin) citerade Kautsky som auktoritet i denna fråga:

Frågan om proletarietets förhållande till bourgeoisin (både den liberala och den demokratiska), om möjliga block och överenskommelser [*soglasjenia*] med den, om tillväxten eller avtagandet av motsättningarna mellan den och proletarietet, och så vidare, har länge varit den centrala stridsfrågan mellan marxister och revisionister i alla länder ... Socialdemokratien måste, enligt Kautsky, genomföra en utrensning av sina egna led, den måste befria sig från småborgerliga element, den måste tydligare än någonsin tidigare ta avstånd från blockpolitik och överenskommelser med bourgeoisin.

Kautskys argument för avvisande av samförståndspolitiken byggde på hans uppfattning att världen var på väg in i en ny era av revolutionära omvälvningar. Han hävdade att det tyska socialdemokratiska partiet (SPD) i denna nya revolutionära era inte fick kompromissa, eller mjuka upp sin hållning gentemot imperialismen eller ens ingå i en koalitionsregering – utan måste förbli trogen sitt arv av oförsonlig opposition. Med Kautskys ord:

Ju *orubbligare, konsekventare och oförsonligare* socialdemokratien förblir, desto förr kommer den att bli herre över sina motståndare. Det är att uppmana socialdemokratien till politiskt självmord, om man begär dess deltagande i en koalitions- eller blockpolitik just nu ... när dessa ha prostituerat sig och på det djupaste komprometterat sig. Socialdemokratins förening med de borgerliga skulle befördra just denna prostitution.

Om partiet kompromisslöst står för en ”stor idé, ett stort mål”, kommer det att kunna ”släppa loss all den energi och hängivenhet” som ligger under ytan i icke-revolutionära perioder:

Men när tider av revolutionär jäsning komma, skall med ett slag framåtskridandet gå i snabbt tempo. Det är något alldeles otroligt hur snabbt befolkningens massa under sådana tider lär sig och kommer till klarhet angående sina klassintressen. Inte blott dess mod och dess stridslust, men även

¹² Lenin: [Under falsk flagg](#)

dess politiska intresse tar ett det kraftigaste uppsving genom medvetandet, att det ögonblick har kommit, då de äntligen få arbeta sig fram ur mörkaste natt till klaraste solljus. Till och med den trögaste blir ivrig, till och med den fegaste blir djärv, till och med den mest inskränkte blir vidsynt. Under sådana tider fullbordas på några år en massornas politiska uppfostran, som annars skulle ha krävt människoåldrar.¹³

Det låter som 1917!

I synnerhet gav den militanta taktiken mot kompromisser de revolutionära socialdemokraterna en chans att vinna över den vacklande ”småbourgeoisien” (i Ryssland avsåg detta begrepp främst bondmajoriteten). Partiet, menade Kautsky, borde inte avskriva bönderna eller medlemmarna av de urbana underklasserna på grund av deras nuvarande fiendskap, eftersom ett krigsutbrott eller någon annan katastrof kan göra dem rasande. ”Men det hindrar inte, att han [småborgaren] en dag under påverkan av ett outhärdligt skatteförtryck eller de härskandes plötsliga moraliska sammanfallande avfaller *i massa* till oss och kanske just därmed sopar undan våra motståndare och avgör vår seger.”

Beskrivningen ”nuvarande fiendskap” avser situationen i Tyskland, men som vi har sett uppmanade Kautsky de ryska socialdemokraterna att betrakta de ryska bönderna som en revolutionär allierad. 1915, med blicken riktad mot den förestående ryska revolutionen, var Lenin snabb att dra paralleller mellan de två delarna av Kautskys taktiska råd:

På frågan om det är möjligt för proletariatet att ta ledningen [*rukovodstvo*] under den borgerliga ryska revolutionen är vårt svar: ja, det är möjligt, *om* småbourgeoisien svänger åt vänster i det avgörande ögonblicket; den drivs åt vänster, inte bara av vår propaganda, utan av en rad objektiva faktorer, ekonomiska, finansiella (krigets börda), militära, politiska och andra.¹⁴

Således gick bolsjevikerna in i 1917 med två råd från Kautsky fast förankrade i sin övertygelse: att värva bönderna som revolutionära allierade och inte avvika från den militanta anti-kompromisspolitiken. För att se hur detta råd fungerade 1917 måste vi först göra oss av med ett par villfarelser om oktoberrevolutionen.

Vad 1917 års revolution inte var

I en artikel i *Jacobin* skriver Eric Blanc följande: ”I enlighet med Lenins argument i hans pamflett *Stat och revolution* från 1917 har leninister i årtionden baserat sin strategi på behovet av ett uppror för att störta hela den parlamentariska staten och lägga all makt i händerna på arbetarråden.”¹⁵ Denna kommentar sammanfattar inte bara en, utan två djupt rotade missuppfattningar om 1917: för det första att en konflikt mellan *två typer* av demokrati – parlamentarisk kontra sovjetisk – som beskrivs i *Stat och revolution*, hade *något* att göra med oktoberrevolutionens seger eller revolutionens politik under det året. (*Stat och revolution* skrevs 1917, men publicerades först 1918 och är irrelevant för händelserna året innan.) För det andra att bolsjevikerna tog makten genom ett ”uppror”, ”väpnat uppror” eller vad det nu var. Låt oss fundera på detta.

”All makt åt sovjeterna!” – detta var slagordet 1917. Men ”sovjet” uttrycker här endast *klassmaktens institutionella form*. ’Sovjetmakt’ betydde en *vlast* (suverän auktoritet eller ”makt”) baserad på arbetarna *och* bönderna. Ingen brydde sig särskilt om hur mycket mer demokratiska sovjeterna var jämfört med parlamentarisk demokrati – dessa frågor var i stort sett begränsade till Lenin, och även han tonade ner dem 1917 (jämför *Stat och revolution* med skrifter publicerade 1917, såsom *Kan bolsjevikerna behålla statsmakten [vlast]?*). Bolsjevikernas budskap baserades snarare på motstånd mot kompromisspolitiken: arbetarna och

¹³ Kautsky: [Vägen till makt](#)

¹⁴ Lenin; [Several Theses](#) (oktober 1915) *Collected Works*, vol. 21. 21, s 403

¹⁵ Eric Blanc: [Why Kautsky Was Right ...](#) (2019)

bönderna kan inte få sina grundläggande behov tillgodosedda i förbund med eliten (mer om anti-samförståndspolitikerna 1917 nedan).

Det kan på inga villkor sägas att bolsjevikernas budskap byggde på ett förkastande av den konstituerande församlingen som ”parlamentarisk demokrati”. Tvärtom var *försvaret* av den konstituerande församlingen en integrerad del av bolsjevikernas agitation under hela 1917. Detta gällde *särskilt* i oktober, när bolsjevikernas anklagelser om att den provisoriska regeringen skulle sabotera valet till församlingen nådde sin höjdpunkt. Faktum är att rädslan för sådant sabotage var ett centralt argument för ett omedelbart maktövertagande. Efter att den konstituerande församlingen hade upplösts bekräftade Trotskij att ”när vi [i oktober] hävdade att vägen till den konstituerande församlingen gick ... genom sovjeternas maktövertagande, var vi helt uppriktiga”.¹⁶ (Det är ingen överraskning att detta uttalande av Trotskij möts av ett hänfullt skratt från akademiska historiker. Det som är verkligen anmärkningsvärt är dock att även många självutnämnda Trotskij-beundrare antar automatiskt att Trotskij ljugar av politiska skäl och att jag är naiv som tar honom på orden.)

Den parlamentariska demokratins påstådda brister var inte heller framträdande bland de angivna skälen för att upplösa den konstituerande församlingen i januari. Bevis: Trotskij ger ett antal relevanta skäl för upplösningen vid den tidpunkten, men nämner inte någon mot-sättning mellan en sovjetisk styrelseform och ”borgerlig parlamentarism”. Bevis: vänster-socialistrevolutionärerna samarbetade med upplösningen av egna skäl.

I oktober, när den andra sovjetkongressen röstade för sovjetmakt, arresterade en bolsjevik-dominerad kommitté medlemmar av den provisoriska regeringen och vidtog andra åtgärder för att förhindra en väpnad omstörtning av den nya regeringen. Av flera skäl överdriver både akademiska och aktivistiska historiker betydelsen av ett våldsamt ”uppror” under bolsjevikernas väg till makten. I grund och botten vill akademikerna frånta bolsjevikerna som helhet deras legitimitet, medan trotskisterna bara vill frånta de flesta av bolsjevikernas högsta ledare deras legitimitet.

Men varje kontrast, vare sig den är positiv eller negativ, mellan bolsjevikernas maktövertagande och ”parlamentarisk politik” är absurd. Bolsjevikerna segrade 1917 *genom att vinna val* – genom att efter en hård valkampanj erövra majoriteten i viktiga sovjetorgan – en valkampanj som byggde på ett budskap (avvisande av kompromisspolitiken) som var begripligt för folket. Faktum är att sovjetregeringen som bildades i oktober var den enda regeringen 1917 som hade någon verklig parlamentarisk legitimitet.

I början av september vann bolsjevikerna majoritetsstöd för full sovjetmakt i de stora nyckel-sovjeterna. Därefter var det bara en tidsfråga innan det blev officiellt. Naturligtvis var denna process dramatisk och det råder ingen tvekan om att bolsjevikerna *kunde* ha misslyckats. Men i huvudsak var det så att Petrogradsovjeten officiellt inrättade ett organ för att skydda revolutionen, och detta organ gjorde det genom att gripa några personer för att skydda den andra kongressen. Ingen tvivlade på att den andra kongressen skulle utropa full sovjetmakt – så det befintliga nationella sovjetorganet, den kompromissvänliga TsIK [Centrala exekutiv-kommittén], var redan ett odugligt, vandrande lik.

Under hela 1917 hade det slutgiltiga beslutet om regeringens sammansättning alltid legat hos sovjeten, av den enkla men djupgående orsaken, att den hade Petrogradarbetarnas och soldaternas (det vill säga ”den verkliga maktens”) fulla lojalitet. Således uppstod februari- och oktoberrevolutionerna på i stort sett samma sätt: den relevanta sovjetmyndigheten talade, och så var det med den saken! I februari förekom det visserligen ett verkligt folkligt ”uppror”,

¹⁶ Trotskij; [Den ryska arbetarrevolutionen. Från novemberrevolutionen till Brestfreden](#)

men i oktober var det så kallade upproret en polisaktion som sattes i gång av vederbörligen utsedda myndigheter.

En negativ effekt av den överdrivna fokuseringen (jag skulle till och med kalla det fetischism) på oktoberupproret är att det döljer det verkliga problemet med bolsjevikernas styre, som varken är att det avvisade parlamentariska former eller använde ”uppror”. Det är helt enkelt att den politiska friheten krossades snabbt och fullständigt förstörelsen av. Bolsjevikerna började med att förbjuda politiska partier och tidningar (kadeterna förbjöds i december 1917) och slutade med att kväva *allt* oberoende politiskt *och* civilt liv ur samhället. Det var fullbordat när NEP inrättades 1921, och den resulterande kvävningen av det oberoende civila samhället påverkades inte förrän perestrojkan.

Det måste dock starkt betonas att Lenin eller bolsjevikerna före oktober aldrig talade om ”uppror” som en metod för att motverka majoritetsstyre, och vi kan inte heller hitta några tecken på några planer på att krossa den politiska friheten. Tvärtom. Bolsjevikerna hade länge definierat sig som förkämpar för politisk frihet i Ryssland, och den ryska socialdemokratin spelade en avgörande roll för att ge Ryssland den politiska frihet som landet hade under decenniet före revolutionen. Men i slutändan bleknar betydelsen av detta faktum inför realiteterna i det system som skapades under inbördeskriget.

Oavsett om det var av goda eller dåliga skäl så definierade Lenin och bolsjevikerna sig efter oktober som att ha krossat den politiska frihetens i Ryssland. Människor i Västeuropa hade en känsla av att kommunisterna ville använda den ”borgerliga” politiska friheten för att komma till makten och sedan avskaffa den för alla andra. Gav kommunisterna dem någon anledning att tro att de hade fel?

Vad 1917 års revolution var

I efterdyningarna av februari-revolutionen kom bolsjevikpartiet som helhet fram ur underjorden med Kautskys taktiska råd i sitt politiska DNA: vinna bönderna som revolutionära allierade och inte avvika från en militant icke-samförståndspolitik. *Från revolutionens allra första början* agerade bolsjevikerna enligt detta råd och blev därför *korrekt uppfattade som annorlunda* av alla aktörer på den politiska scenen. (Många vill tro att bolsjevikerna inte var emot kompromisser förrän Lenin presenterade sina aprilteser vid sin återkomst till Ryssland. Jag har dokumenterat problemen med denna uppfattning på annat håll,¹⁷ men frågan har ingen betydelse för den aktuella diskussionen. Datera bolsjevikernas anti-samförståndspolitik till början av april om ni vill!)

Ett avgörande faktum som inte har betonats tillräckligt är att Petrogradsovjeten inte var en ”sovjet av arbetardeputerade” (som var fallet 1905) utan en ”sovjet av arbetare- och soldatdeputerade”. Detta faktum förändrade hela den politiska betydelsen av sovjeten och därmed av ”sovjetmakten”. Inledningsvis orsakade soldaternas övervikt allvarliga problem för bolsjevikerna och förklarar delvis deras ursprungliga isolering inom Petrogradsovjeten. Men senare började de se soldaternas medlemskap i sovjeten som en stor möjlighet: om man kunde vinna över soldaterna till bolsjevikernas budskap (hur svårt det än var) var det slut med den provisoriska regeringen. Och det var precis vad som hände.

Av denna anledning leder Eric Blancs kommentar [se ovan] att leninisterna ville ”lägga all makt i händerna på arbetarråden” till en allvarlig förvrängning av den politiska dynamiken 1917. Bolsjevikerna tolkade då och senare soldaternas närvaro i sovjeterna som en länk till bönderna – det vill säga som en inkörspport för att genomföra bolsjevikernas hegemoni. Och redan från början hade bolsjevikerna ögonen på den bredare bondebasen. En kommentar av

¹⁷ Se: [All Power to the Soviets! ...](#) (2017)

den bolsjevikiske aktivisten Viktor Nogin i slutet av mars förutspår kortfattat en av de viktigaste politiska dynamikerna under de följande månaderna:

Denna resolution [av Moskvas bolsjeviker] föreslår en organiserad konfiskering av marken utan att vänta på den konstituerande församlingen. SR-partiet kunde inte förmå sig att föreslå en sådan paroll, eftersom de föredrar att vänta på den konstituerande församlingen. När de fick kännedom om Moskvas [bolsjevikers] beslut sade SR-partiet: ”Synd för oss! Nu kommer bönderna att välja bolsjevikerna.”⁷ [Trotskij, Stalins förfalskarskola]

Således kom bolsjevikerna snabbt att identifieras med motstånd mot kompromisspolitik. Vid en allrysk sovjetkonferens i slutet av mars – det vill säga *före* Lenins återkomst och hans aprilteser – drogs en skarp gräns mellan de som var kompromissanhängare och de som var emot, med mensjeviken Irakli Tsereteli som talesman för kompromisspolitiken och bolsjeviken Lev Kamenev som talesman för de som var emot. Ingen gjorde sig några illusioner om verkligheten i denna konflikt. Kompromissförespråkarna satsade sin politiska framtid på ett *fungerande samarbete* med de sociala eliter som var representerade i den provisoriska regeringen, medan de som var emot kompromisser satsade sin politiska framtid på en snabbt växande *splittring* mellan den provisoriska regeringen och sovjetväljarna.

Vad var kärnan i det budskap som bolsjevikerna riktade till sovjetväljarna för att övertyga dem om nödvändigheten av *all* makt till sovjeterna? Det var inte: sovjeterna är en högre form av demokrati, ned med den parlamentariska demokratin! Det var inte: vi behöver en *socialistisk* revolution i Ryssland! Som tidigare nämnts hade bolsjevikerna tidigare antagit att ”socialistisk revolution” var oförenlig med bondalliansen. Efter 1917 ändrade de sig – inte om bondalliansen, utan om innebörden av ”socialistisk revolution”. Bolsjevikernas budskap 1917 var inte ens: jord, fred och bröd! Vilket politiskt parti var emot jord, fred och bröd?

Frågan var *hur* man skulle uppnå de mål som alla accepterade som giltiga. Och här hade bolsjevikerna ett tydligt, om än i första hand negativt, svar: vi *kan inte* uppnå dessa mål genom några som helst ”överenskommelser”, dubbelmakt, koalitioner eller politiska överenskommelser med eliterna! Socialister som insisterar på sådana överenskommelser leder oss mot katastrof. Vi behöver en arbetar-/bonde-*vlast* (statlig makt), uttryckt genom sovjeterna, som *utesluter* elitens politiska inflytande.

Således förespråkade bolsjevikerna ett budskap som direkt byggde på Kautskys råd om hegemoni och avvisande av kompromisspolitik, ett råd som var välbekant för hela partiet. Naturligtvis fanns det fraktioner som var motståndare till kompromisspolitik även inom de andra socialistiska partierna – men de förblev fraktioner fram till oktober, då kompromissmotståndarfraktionen inom SR-partiet bröt sig ut och grundade Vänster-SR, som omedelbart gick samman med bolsjevikerna i en koalitionsregering. Fram till oktober var alltså bolsjevikerna *det enda parti som var enat kring motstånd mot kompromisspolitiken*. Detta faktum avgjorde dynamiken i partisystemet 1917.

Full sovjetmakt blev först möjlig när de två strömningarna i Kautskys råd gick samman, det vill säga när soldaterna och bondmajoriteten i landet svängde över till motstånd mot samförståndspolitik. Åtminstone var detta Lenins uppfattning, som han uttryckte i februari 1918. (I följande passage avser ”oktoberopportunisterna” Zinovjev och Kamenev. Man bör inte lägga för mycket i denna benämning, eftersom Lenin bara använder den term som hans polemiska motståndare använde vid den tiden. Vad man *kan* läsa in i Lenins kommentar är en utmaning av den trotskistiska/stalinistiska samsynen att Zinovjev och Kamenev var revolutionens fiender och i princip motsatte sig sovjetmakten. Ur Lenins synvinkel uppstod tvisten snarare ur olika tolkningar av de empiriska krafterna hos ledare som strävade efter samma mål.) Med Lenins ord:

I oktober låg saken så till att vi exakt beräknade just masskrafterna. Vi inte bara trodde, vi *visste*

bestämt på grundval av erfarenheterna från de *massomfattande* valen till sovjeterna att arbetarna och soldaterna i september och i början av oktober till sitt väldiga flertal *redan* hade gått över på vår sida. Vi visste åtminstone från voteringarna på demokratiska konferensen, att koalitionen hade gjort fiasko också bland bönderna, dvs vår sak hade *redan* segrat.

De *objektiva* förutsättningarna för upprorskampen i oktober var följande:

- 1) soldaterna hade inte längre någon piska över sig: den avskaffades i februari 1917 (Tyskland har ännu inte mognat till "sitt" februari);
- 2) soldaterna såväl som arbetarna hade fått nog av koalitionen och avslutat sitt medvetna, genomtänkta och djupt kända *återtåg* från den.

Av detta, enbart av detta framgick *riktigheten i parollen* "för ett uppror" i oktober (denna paroll skulle ha varit oriktig i juli, då vi *inte* heller ställde den).

Opportunisternas misstag i oktober var inte att de "bekymrade sig" om de objektiva förutsättningarna (bara barn kan tro det) utan att de bedömde *fakta oriktigt*, att de tog småsaker utan att se det *väsentliga*: sovjeternas vändning från kompromissmakeriet [*soglasjatelstvo*] till oss.¹⁸

Både "leninister" och antileninister bör noga beakta vad mannen själv säger här: endast stöd från en "överväldigande majoritet" av den massiva arbetare-soldat-bonde-sovjetväljarkåren gjorde den väpnade aktionen i oktober politiskt meningsfull. Detta stöd kan mätas i *valframgång*. Att avvisa överenskommelser är liktydigt med att stödja *all* makt till sovjeterna. Dessa politiska fakta, som Lenin redogör för, är överväldigande mycket viktigare än om "upproret" ägde rum dagen före eller dagen efter den andra sovjetkongressen.

Historiens lärdomar, historiens frågor

Tyvärr ger historien oss inte alltid användbara lärdomar som vi kan tillämpa i nutiden. I bästa fall ställer den oss inför några oroande frågor. Här är några som uppstår ur den episod vi just har behandlat.

För Ryssland 1917 var Kautskys råd om anti-samförståndspolitik politiskt guld värt, vilket gjorde det möjligt för bolsjevikerna att ta makten. I Västeuropa var Kautskys råd politiskt bly, och de blivande bolsjevikerna lyckades aldrig ta makten.

Enligt min mening förstod varken Lenin eller Kautsky riktigt varför Kautskys motstånd mot kompromisspolitik möttes av så olika öden i Ryssland och Europa. En viktig skillnad, som kanske är svår att analysera fullt ut inom den marxistiska traditionen, är statsmaktens fullständiga och plötsliga sammanbrott i Ryssland, som inte hade någon motsvarighet i Västeuropa. I vilket fall som helst kommer denna bristande förståelse till uttryck både i bolsjevikernas förväntningar på en socialistisk revolution i Europa och i Kautskys ofta torra polemik mot bolsjevikerna.

Vår sista fråga gäller den ryska revolutionen och dess öde. Den formulerades bäst av Kautsky själv, som vi bör ge det sista ordet. I mars 1917, omedelbart efter tsarens fall, innan de politiska maktförhållandena blev tydliga för utomstående, sammanfattade Kautsky sitt långvariga argument att "det nya revolutionära styret kommer att vara väl skyddat mot en kontrarevolution, [eftersom] bönderna kommer att ansluta sig till det och förbli trogna det".¹⁹ Han undrade sedan hur länge alliansen mellan arbetare och bönder skulle hålla, eftersom "böndernas beroende av revolutionen inte innebär att de kommer att stödja proletarietets fortsatta revolutionära framsteg". Därför är "bonden den okända variabeln i ekvationen för den ryska revolutionen. Vi kan fortfarande inte sätta in någon siffra för den. Och ändå vet vi

¹⁸ Lenin; [Om den revolutionära frasen](#)

¹⁹ Kautsky; [Prospects of the Russian Revolution](#) (1917)

att denna siffra är den centrala, den avgörande. Av denna anledning kan och kommer den ryska revolutionen att överraska oss enormt.”

Kautsky har helt rätt: den centrala frågan för revolutionen och för hela Sovjetunionens historia, den ekvation som måste lösas, var alltid relationerna mellan arbetarna och bönderna. Vi vet nu hur tragiskt den historien slutade.

Lästips

1) Under Stalin-epoken skapades myten att Lenin långt före 1914 var kritisk mot Kautsky och den tyska ”centrismen”. Ett exempel på det är Stalins artikel [Om några frågor ur bolsjevismens historia](#) (1931), där Stalin påstår att även Rosa Luxemburg, som kritiserade Kautsky långt före Lenin, var en opportunist. Bl a Trotskij kritiserade skarpt Stalin på denna punkt, se [Bort med tassarna från Rosa Luxemburg!](#).

I själva verket var det först efter 1:a världskriget brutit ut, och Kautsky vägrade inta en klar antikrigsståndpunkt, som Lenin bröt med Kautsky. Se t ex [Brev till Sjljapnikov](#) (daterat 27 oktober 1914) där Lenin skriver: ”Jag hatar och föraktar *nu* Kautsky mer än någon annan, med hans avskyvärda, smutsiga självgoda hyckleri”, samtidigt som han erkänner att Rosa Luxemburg, i motsats till honom själv, ”för länge sedan” var kritisk mot Kautsky.

2) På marxistarkivet finns flera artiklar som behandlar olika aspekter av Lenins och bolsjevikernas relationer till Kautsky i synnerhet före 1:a världskriget, men även efteråt:

Eric Blanc: [Rötterna till 1917: Kautsky, staten och revolutionen i Tsarrysland](#) (2016)

Martin Fahlgren: [Lenin och Kautsky – en bibliografi](#) (sammanställning av texter där Lenin refererar till Kautsky)

Lars T Lih: [Kautsky och Lenin](#) (utdrag ur boken *Lenin Rediscovered*) och [Lögnerna vi berättar om Lenin](#)

3) På engelska har Lars T. Lih artiklar och böcker om Kautskys betydelse för Lenin och bolsjevikerna lett till en intressant debatt, se: [An Introduction to the Kautsky Debate](#)

Debatten har även inspirerat till nya böcker som behandlar Kautsky:

Eric Blanc: *Revolutionary Social Democracy: Working-Class Politics Across the Russian Empire (1882-1917)* [2022]

Douglas Greene: *The New Reformism and the Revival of Karl Kautsky* (2024)

Paul Le Blanc: [Kautsky, Lenin, Stalin and Revolutionary Russia](#) (bokrecensioner)